

Бугайчук В. В.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Житомирського національного агроекологічного університету*

Грабчук І. Ф.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і підприємництва
Житомирського національного агроекологічного університету*

Кубрак С. В.
*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри іноземних мов
Житомирського національного агроекологічного університету*

ВІДРОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація

Досліджено теоретико-методичні та прикладні аспекти відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано теоретичні основи та методологію процесу відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Здійснено аналіз стану виробничого потенціалу та доведено необхідність його відродження. Розроблено авторську графоаналітичну модель «Октаedr виробничого потенціалу», в основі якої передбачено визначення стану виробничого потенціалу з урахуванням збалансованої структури ресурсів для цілеспрямованого розвитку господарської системи. Ураховуючи потреби підприємств у постійних прибутках, для ефективного функціонування господарської системи, виявлено необхідність розширення складових виробничого потенціалу. Визначено, що стратегічним орієнтиром відродження виробничого потенціалу є підвищення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. Це дозволить переукомплектувати виробничий потенціал ресурсоощадними технікою та технологіями, залучити інвестиції у господарську діяльність, підвищуючи ефективність використання виробничого потенціалу та збільшуючи прибутки підприємства.

Вступ

Забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств шляхом нейтралізації негативного впливу зовнішніх факторів досягається за рахунок використання найважливішого стратегічного ресурсу – виробничого потенціалу підприємства. Він є сукупністю ресурсів, що функціонують і здатні

виробляти певний обсяг продукції. Світовий досвід показує, що підприємства з високим рівнем розвитку виробничого потенціалу як суб'єкти діяльності є економічно ефективнішими, оперативніше пристосовуються до зовнішніх умов, дозволяють найповніше задовольняти споживчий попит та звести норму прибутку до середньогалузевого рівня.

Створення високопродуктивного сільського господарства вимагає відповідного рівня розвитку виробничого потенціалу, який є найважливішою частиною продуктивних сил і має багатогранне значення у розвитку аграрного виробництва [5]. Від рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств виробничим потенціалом залежить кінцевий результат – якість та кількість виробленої продукції. Виробничий потенціал є кількісною оцінкою його здатності до виробництва продукції певного обсягу, її структури та якості. Кожне підприємство зацікавлене з мінімальними витратами своєчасно реагувати на зміни потреб споживачів. Утім, в умовах кризових ситуацій економіки взаємозв'язки у даній системі порушуються і саме від здатності підприємств реагувати на зміни та адаптуватися до складної ситуації залежить кількісна і якісна динаміка виробничого потенціалу.

Тому цільовий аналіз виробничого потенціалу здійснюємо відносно змін його розмірів щодо обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на 1 особу. Для визначення розміру виробничого потенціалу, використано ресурсний підхід, який зорієнтований на визначення виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів і визначає його величину як суму фізичних і вартісних оцінок окремих його складових. Оцінюючи виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств, необхідно враховувати наступні його складові: природно-ресурсний, трудовий, матеріально-технічний, фінансовий, інноваційно-економічний та підприємницький потенціали.

У складі природно-ресурсного потенціалу особливе місце посідають земельні та природні ресурси, від наявності, стану та темпів їх відтворення у значній мірі залежить ефективний розвиток сільського господарства. В умовах незавершеності аграрної реформи виробничі відносини у аграрній сфері склалися на основі оренди земельних паїв, які є одним із стримуючих чинників підвищення родючості земель та ефективного їх використання.

Важливою умовою організації ефективного сільськогосподарського виробництва є оптимальне формування та раціональне використання матеріально-технічного потенціалу. Раціональна організація матеріально-технічного забезпечення значною мірою визначає рівень використання засобів виробництва, зростання продуктивності праці, прибутку та рентабельності. Одним із найважливіших завдань сільськогосподарського виробництва є технічне забезпечення виконання всіх агротехнологічних операцій виробництва сільськогосподарської продукції в оптимальні строки.

Забезпеченість аграрного підприємства кадрами в оптимальній кількості та належної якості за різних соціально-економічних систем розвитку суспільства є необхідною передумовою досягнення його цілей. Кадровий потенціал організації формується з наявного кількісного складу працюючих з

відповідними їх якісними характеристиками (професійна, вікова, статева структура; освітньо-кваліфікаційний рівень) [4, с. 127].

Оскільки основним критерієм ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств є досягнення максимального кінцевого результату діяльності за оптимального використання не тільки природно-ресурсних, матеріально-технічних та трудових ресурсів, а й інформаційно-інноваційних, фінансових, підприємницьких, то, відповідно, основне завдання управління виробничим потенціалом полягає передусім у раціональному розподілі названих ресурсів, з метою досягнення найвищих показників. Одним із найважливіших специфічних елементів потенціалу сільського господарства, від якого значною мірою залежить ефективність аграрного виробництва, є фінансовий потенціал. Наявність найбільш ліквідних активів підприємства та їх спроможність генерувати у позитивні чисті грошові потоки є базисними елементами оцінки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, кредитоспроможності й інвестиційної привабливості підприємства, тобто можливості залучати фінансові ресурси із зовнішніх джерел фінансування і в повному обсязі розраховуватися за користування ними. З цієї точки зору фінансові ресурси є основою фінансового потенціалу підприємства, а питання його формування й ефективного використання – актуальною науковою і прикладною проблемою.

Розділ 1. Пріоритетні напрями відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств

На даному етапі розвитку агропромислового комплексу, поряд із багатьма іншими, існує проблема забезпечення сільськогосподарських підприємств інформаційно-інноваційним потенціалом щодо його стану та ефективності використання. Головними наслідками інформаційно-інноваційного розвитку можна вважати: зміну змісту, структури та продуктивності праці; кількісні і якісні зміни в соціальній структурі суспільства та професійно-кваліфікаційному складі робочої сили; зростання вимог до управління й організації економічної діяльності; необхідність своєчасної ліквідації та попередження шкідливих впливів на довкілля. Особливо помітний вплив інновації справляють на зміст і характер праці, змінюючи їх у напрямі інформатизації та інтелектуалізації.

Особливе значення у розвитку сільськогосподарського виробництва належить підприємницькому потенціалу. Суть його полягає в тому, що саме завдяки йому приходять у взаємодію різні економічні ресурси – праця, капітал, земля, наука. Ініціатива, ризик і уміння підприємців, помножені на ринкові стимули, дають можливість їм із максимальною ефективністю використовувати наявні та знаходити нові економічні ресурси, стимулювати виробництво та соціально-економічний розвиток сільськогосподарських підприємств.

За 1990-2014 рр. розвиток підприємницького потенціалу у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області дещо покращився і завдяки цьому спостерігається зменшення залежності обсягів виробництва

продукції на 9,35 пункти. Втім, за групуванням стану підприємницького потенціалу у 13 % сільськогосподарських підприємств області він є виродженим, у 16 % і 25 % – є середнім та низьким і лише у 25 % підприємств високим.

Така ситуація пояснюється у першу чергу адаптацією керівників і спеціалістів до ринкових відносин у аграрному секторі економіки України та утворенням нових агроформувань, розвитком демократії, самостійності прийняття рішень щодо стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Аналізуючи складові виробничого потенціалу, найбільший зв'язок спостерігається із трудовим потенціалом – на 0,99 пункта, а найменший із фінансовим потенціалом – 0,42 пункта. Втім, як свідчить вищенаведений аналіз, стан кожної складової виробничого потенціалу потребує в більшій частині не відтворення чи покращення, а його відродження. На основі діагностики стану і взаємозв'язку складових виробничого потенціалу встановлюємо їх вагомість (табл.1).

За даними таблиці видно, що кожен із індикаторів має визначене місце у ранжируемому ряду, що дає можливість акцентувати увагу щодо першочерговості відродження складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Використання залученого нині виробничого потенціалу у забезпечення виробництва запрограмованих обсягів сільськогосподарської продукції потребує середньорічних витрат аграрних підприємств у межах 1,5 млрд. грн., переважна частина яких – власні кошти підприємств.

Таблиця 1

Ранжируваний ряд індикаторів виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Місце індикаторів виробничого потенціалу за їх вагомністю	Значення стану і взаємозв'язку індикатора із обсягами виробництва валової продукції	Індикатори виробничого потенціалу
1	0,99	у1 – трудовий
2	0,54	у5 – інформаційно–інноваційний
3	0,83	у6 – підприємницький
4	0,42	у3 – ресурсний
5	0,90	у2 – матеріально–технічний
6	0,87	у4 – фінансовий

Результати аналізу стану виробничого потенціалу свідчать, що між запропонованими складовими існує тісний кореляційно-регресійний зв'язок. Найбільш чутливим до зміни зовнішнього середовища є трудовий, інноваційно-інвестиційний потенціал та підприємницький, найменше впливу піддаються

природно-ресурсний, фінансовий та матеріально-технічний потенціали. Графоаналітична модель «Октаедр виробничого потенціалу» може бути двох типів. Перший тип має правильну форму октаедра (тобто вектори, що створюють його, є однаковими або наближаються до цього). Таке підприємство матиме збалансований потенціал, що є запорукою успіху його діяльності. Другий тип має неправильну форму октаедра з таких причин: або один вектор розвинутий більше за інші, або всі вектори розвинуті по-різному (дисгармонія векторів). Якщо октаедр потенціалу підприємства наближається до другого типу, то підприємницький потенціал потребує негайних перетворень у напрямі поліпшення збалансованості його елементів. Згідно з графоаналітичною моделлю виробничий потенціал підприємства слід класифікувати за розміром, як великий, середній, низький, та за ефективністю використання (рис. 1).

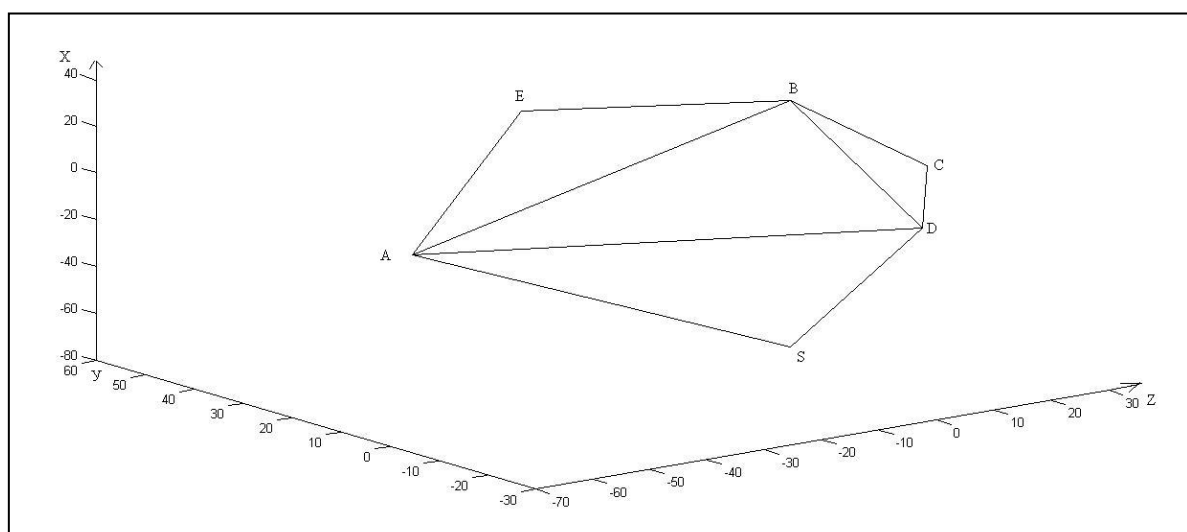

Рис. 1. Просторова модель виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств

AB – Природно-ресурсний потенціал BE – Матеріально-технічний потенціал
 BC – Трудовий потенціал AS – Інформаційно-інноваційний потенціал
 BD – Підприємницький потенціал DS – Фінансовий потенціал

Розроблена модель дає можливість встановити ефективність використання виробничого потенціалу, рівень його розвитку та конкурентоспроможності і на підставі цього обґрунтувати та своєчасно реалізувати управлінські рішення щодо підвищення ефективності функціонування підприємства. Графоаналітична модель має перевагу видимих результатів і дозволяє оцінити інформацію щодо проблемних елементів виробничого потенціалу. В основі дослідження покладено шість основних складових, що впливають на формування та ефективність використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Економічне обґрунтування графічних викладок відображене у вигляді характеристик моделі «Октаедру виробничого потенціалу», а саме: матриці стану виробничого потенціалу підприємства, інтегральної оцінки стану

виробничого потенціалу, пропорційності рівнів складових та рівня просторової наповненості [1, с. 109].

Інтегральну оцінку стану виробничого потенціалу можна реалізувати через обчислення визначника матриці:

$$ВП_1 = \det|M|$$

Матриця використана для оцінки стану окремих напрямів виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області за визначеними складовими. Інтегральний показник виробничого потенціалу дає комплексну оцінку виробничого потенціалу за усіма вказаними складовими, враховуючи їх рівень, варіабельність та взаємозв'язки.

Пропорційність рівнів потенціалу знайдено, як відношення площ горизонтальної та фронтальної проекцій:

$$K_{ВП} = \frac{S\phi}{S_2} = \frac{Vt + Vpr}{Vp + Vii}$$

Даний коефіцієнт відображає взаємозв'язок між складовими різної варіабельності і, в ідеалі, повинен наближатися до 1. У даному розрахунку швидкість реакції різних напрямів виробничого потенціалу на мікро- та макроекономічні чинники є однаковою, що свідчить про відповідність потенціалу векторів різних рівнів.

Показник просторової наповненості потенціалу обчислено, як об'єм октаедру, утвореного векторами виробничого потенціалу:

$$П_{ВП} = \frac{1}{6} * (V_{mt} + V_f) * (V_{pr} + V_t) * (V_p + V_{ii})$$

Коефіцієнт дозволив оцінити форму моделі виробничого потенціалу, знайти недостатньо розвинуті вектори та виявити, до якої групи за величиною відноситься потенціал підприємств: великий, середній, низький, вироджений; встановити стан виробничого потенціалу у наступних межах до 0,20; 0,21–0,40; 0,41–0,60; 0,61–0,80; 0,81–1,00.

Кожен із розрахованих показників указує на чисельні та смислові особливості виробничого потенціалу і дозволяє ефективно використовувати графоаналітичну модель «Октаedr виробничого потенціалу» у науково-прикладній задачі оцінки ефективності виробничого потенціалу. Проведені дослідження вказують на те, що інтегральна оцінка стану виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області у середньому за 2010–2014 рр. досягла критичної межі і становить 0,273. Оскільки, у 2010 р. інтегральна оцінка стану виробничого потенціалу становила 0,456 і за показником просторової наповненості виробничий потенціал мав низький стан, то у 2014 р. інтегральна оцінка його стану зменшилася майже у двічі при значенні 0,264. На основі проведеного групування стану виробничого потенціалу встановлено, що у 34 % сільськогосподарських підприємств області він є виродженим, у 41 % – низьким і лише у 25 % підприємств – високим. Пропорційність рівнів виробничого потенціалу знижується і вказує на слабкий

взаємозв'язок між напрямками векторів, а показник просторової наповненості виробничого потенціалу набуває виродженого характеру (табл. 2).

Виявлено, що виробничий потенціал потребує саме відродження, а не відтворення, покращення чи підвищення ефективності використання, оскільки виробничий потенціал є фундаментом виробництва сільськогосподарської продукції та підґрунтям для здійснення процесу відродження економіки країни в цілому.

Таблиця 2

**Стан складових виробничого потенціалу
сільськогосподарських підприємств Житомирської області**

Складові	Рік					У середньому 2010–2014 рр.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Трудовий потенціал	0,567	0,493	0,328	0,213	0,194	0,246
Матеріально-технічний потенціал	0,512	0,489	0,411	0,472	0,491	0,553
Фінансовий потенціал	0,348	0,361	0,324	0,309	0,312	0,271
Інформаційно-інноваційний потенціал	0,463	0,490	0,412	0,489	0,567	0,670
Природно-ресурсний потенціал	0,682	0,673	0,642	0,606	0,591	0,665
Підприємницький потенціал	0,612	0,654	0,698	0,711	0,780	0,684

У системі прогнозування процес сегментації сільськогосподарських підприємств Житомирської області дає можливість визначити привабливість стратегічних напрямів відродження виробничого потенціалу. Концепція виділення пріоритетних напрямів відродження виробничого потенціалу є необхідним інструментом забезпечення сільськогосподарських підприємств інформацією про стан виробничого потенціалу у майбутньому, що є важливим для прийняття ефективних стратегічних рішень.

Об'єктом кластеризації, що використовується для визначення стратегічних напрямів відродження виробничого потенціалу, є всі сільськогосподарські підприємства Житомирської області. В якості спостережень обрано змінні узагальнюючі показники виробничого потенціалу, що буде отриманий на основі розробленої математичної моделі октаедру виробничого потенціалу: інтегральна оцінка виробничого потенціалу відображає рейтинговий показник окремого сільськогосподарського підприємства в межах району і області [2, 3]. Найменше значення потребує першочергового відродження, пропорційність рівнів відображає нерівномірність розвитку окремих складових виробничого потенціалу, ідеальне значення цього показника 0,0. Показник просторової

наповненості характеризує ефективність взаємодії за окремими складовими або розподілу затрат за напрямками, ідеальне значення 0,5.

Попередня оцінка подібності даних була обчислена шляхом розрахунку відстаней між сусідніми елементами в Евклідовому просторі. Після визначення Евклідових відстаней об'єкти групуються за наступним принципом: з таблиці обирається найменше число, яке знаходиться на перетині m -го рядка та n -го стовпчика (рис. 2). Це означає, що відстань між цими об'єктами мінімальна.

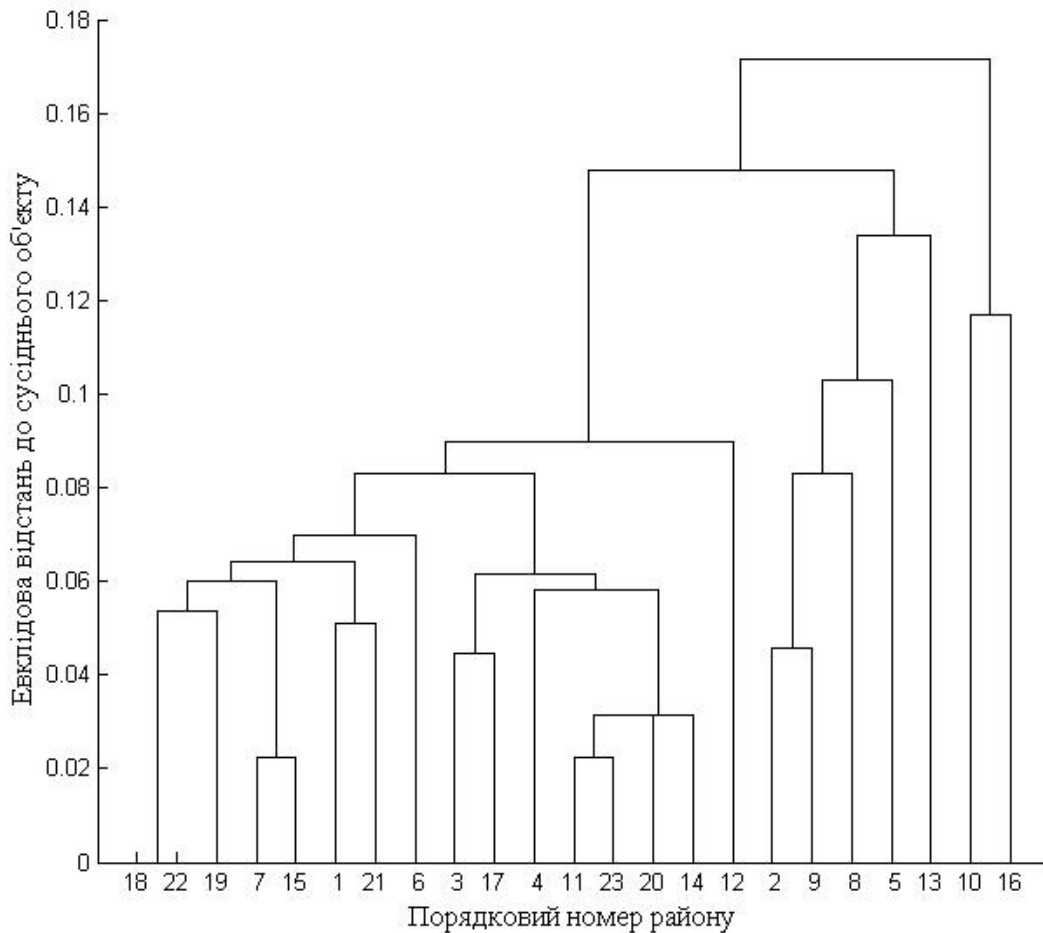

Рис. 2. Дендрограма формування стратегічних напрямів відродження виробничого потенціалу

З рисунка 2 видно, які групи підприємств об'єднувалися між собою для побудови кластеру. Після побудови дендрограми обраховується кінцевий показник кореляції – c , що відображає міру коректності об'єднання окремих районів у групи. Коефіцієнт кореляції між вихідним значенням функції зв'язку Z , на якій ґрунтується об'єднання районів у дендрограми та таблицею евклідових відстаней Y обчислюється згідно з рівнянням:

$$c = \frac{\sum_{i < j} (Y_{ij} - y)(Z_{ij} - z)}{\sqrt{\sum_{i < j} (Y_{ij} - y)^2 \sum_{i < j} (Z_{ij} - z)^2}}$$

де Y_{ij} – окремі значення в таблиці Евклідових відстаней між елементами i та j ; Z_{ij} – окремі значення вихідної функції, розраховані внаслідок об'єднання районів i та j в групу; u та z – усереднені значення у відповідних таблицях.

Що ближчий даний показник до 1, то коректнішим було об'єднання елементів. Отриманий високий показник кореляції свідчить про коректність побудови дендрограми та проведення об'єднання в групи. Це дозволяє визначити кількість кінцевих кластерів (аналогі зон районування) і провести поділ наявних районів на групи.

Для класифікації сільськогосподарських підприємств за допомогою кластерного аналізу був запропонований метод k-середніх з використанням евклідової метрики. Параметри формування кластерів з використання запропонованих вище показників наведені у табл. 3.

Таблиця 3

**Параметри формування кластерів відродження
виробничого потенціалу у сільськогосподарських підприємствах
Житомирської області**

Показники	Кластер			
	1	2	3	4
Інтегральна оцінка виробничого потенціалу	0,96	0,7	0,57	0,23
Пропорційність рівнів	3,1	2,63	1,82	0,57
Рівень просторової наповненості	3,04	2,84	2,45	1,59

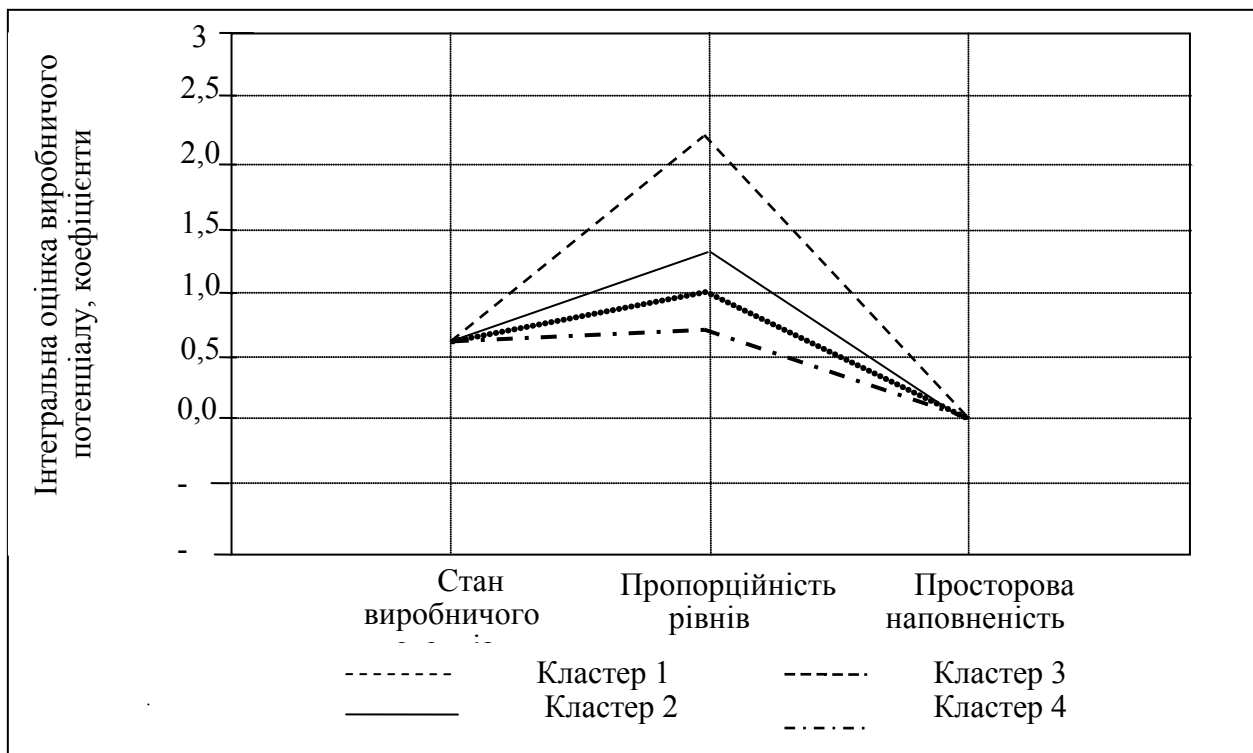

Рис. 3. Графічна інтерпретація кластерів з відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Для виділення пріоритетних зон відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області використано кластерний аналіз, який ґрунтується на поняттях подібності стану виробничого потенціалу зі всієї сукупності сільськогосподарських підприємств (рис. 3).

Оцінку подібності даних обчислено шляхом розрахунку відстаней між сусідніми елементами в Евклідовому просторі. За результатами кластерного аналізу отримано чотири групи: до першого кластера увійшли сільськогосподарські підприємства, що мають високий рівень розвитку виробничого потенціалу (28 підприємств); другий кластер утворили сільськогосподарські підприємства з середнім значенням показників (216 підприємств); третій кластер – сільськогосподарські підприємства з низькими показниками (365 підприємств); четвертий кластер – сільськогосподарські підприємства, у яких стан виробничого потенціалу є виродженим (763 підприємства).

Розділ 2. Оптимізація та прогноз відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств

Згідно з оптимізаційною задачею відродження, об'єктом оптимізації, що використовується, є сільськогосподарські підприємства 23-х районів Житомирської області, що розраховано таким чином:

$$\left\{ \begin{array}{l} M_r^k = (Mt_p * F_p * P_p * Pr_p * T_p * Ii_p)_r^k - \\ \frac{(Mt_p * F_p * P_p * Pr_p * T_p * Ii_p)_r^k}{VVP_r^{ekt}} * VVP_r^k \rightarrow \min, \\ A_r^k = \frac{1}{6} (Mt_p + F_p + P_p + Pr_p + T_p + Ii_p)_r^k - \\ \frac{(Mt_p + F_p + P_p + Pr_p + T_p + Ii_p)_r^k}{6 * VVP_r^{ekt}} * VVP_r^{ekt} \rightarrow \min, \end{array} \right.$$

За умови, якщо: $0 < Mt_p < 1$,

$0 < T_p < 1$,

$0 < Pr_p < 1$,

$0 < F_p < 1$,

$0 < Ii_p < 1$,

$0 < P_p < 1$,

але $(P_p)_r^k \leq (P_p)_r^{k-1}$

$(Pr_p)_r^k \leq (Pr_p)_r^{k-1}$;

де Pr_p – природно-ресурсний потенціал; Mt_p – матеріально-технічний потенціал; T_p – трудовий потенціал; F_p – фінансовий потенціал; Ii_p – інформаційно-інноваційний; P_p – підприємницький потенціал, VVP – виробництво валової продукції

В якості спостережень обрано змінні узагальнюючі показники виробничого потенціалу, отримані на основі розробленої математичної моделі «Октаедру виробничого потенціалу». У процесі дослідження визначено, що оптимальне значення виробничого потенціалу 0,6, що менше від наявного на 0,4 коефіцієнти.

Визначено оптимальне значення кожної складової виробничого потенціалу: значення трудового та природно-ресурсного потенціалів установлено на рівні наявного їх значення 0,8 та 0,7, матеріально-технічного потенціалу на 0,2 менше, тобто 0,1. Оптимальні значення інноваційно-інвестиційного та підприємницького потенціалів вищі на 0,05 та 0,1. Рівень фінансового потенціалу, для оптимального його значення – 0,3, слід зменшити на 0,2.

Відродження виробничого потенціалу на основі комплексної його модернізації здатне вирішити продовольчу безпеку України, наситити внутрішній ринок високоякісними продуктами, нарощувати присутність вітчизняної продукції на світових ринках та підвищити ефективність використання наявного природно-ресурсного, матеріально-технічного, трудового, фінансового, інформаційно-інноваційного та підприємницького потенціалів сільськогосподарських підприємств.

Прогнозування виробничого потенціалу розраховано за допомогою екстраполяції методом середнього (ковзного) середнього. Цей процес можна подати таким чином:

$$y_{t+1} = m_{t-1} + \frac{1}{n} (y_t - y_{t-1})$$

де: $t+1$ – прогнозний період; t – поточний період; $t-1$ – період перед поточним (попередній період); y_{t+1} – значення показника виробничого потенціалу, що прогнозується; y_t – значення показника виробничого потенціалу в поточному році; y_{t-1} – значення показника виробничого потенціалу за попередній період; m_{t-1} – ковзний середній показник за період до прогнозування; n – кількість років, для яких значення показника виробничого потенціалу є відомим. У даному випадку $n=5$ (2010–2014рр.)

Кожен із індикаторів на основі прогнозу до 2018 р. має визначене місце у ранжируваному ряду, що дає можливість акцентувати увагу щодо першочерговості відродження складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств (табл. 4).

Таблиця 4

Ранжируваний ряд відродження складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Місце індикаторів виробничого потенціалу за їх вагомістю	Прогнозне значення стану і взаємозв'язку індикатора із обсягами виробництва валової продукції	Складові виробничого потенціалу
1	0,99	природно-ресурсний
2	0,90	інформаційно-інноваційний
3	0,87	підприємницький
4	0,83	трудоий
5	0,54	матеріально-технічний
6	0,42	фінансовий

Серед складових виробничого потенціалу у процесі відродження особливе місце посідає природно-ресурсний потенціал. Адже саме від стану земельних ресурсів, сортів рослин і порід тварин залежить ефективність аграрного виробництва. Втім, впровадження прогресивних видів рослин і тварина обумовлюється поінформованістю про їх переваги над добре відомими традиційними.

Дослідження вказують, що друге місце у процесі відродження належить інформаційно-інноваційному потенціалу, який під впливом підприємництва може приносити певну економічну вигоду. Використання інновацій у сільськогосподарському виробництві обов'язково визначає рівень розвитку трудового потенціалу, тобто фахове підвищення персоналу аграрних підприємств, тому що кваліфіковане використання матеріально-технічного потенціалу збільшує період його використання. А це у свою чергу дає можливість економити сільськогосподарським товаровиробникам кошти на ремонти та технічне обслуговування, що в результаті акумулює фінансові ресурси.

Визначення тенденції відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств є досить відповідальним і складним процесом, особливо в умовах нестабільності зовнішнього середовища (рис. 4). Відтак відродження виробничого потенціалу має відбутися лише після досягнення відтворення значень еталонного року та його перевершення, що означатиме розвиток та відродження, тобто поступове нарощування виробничого потенціалу та виробництва сільськогосподарської продукції.

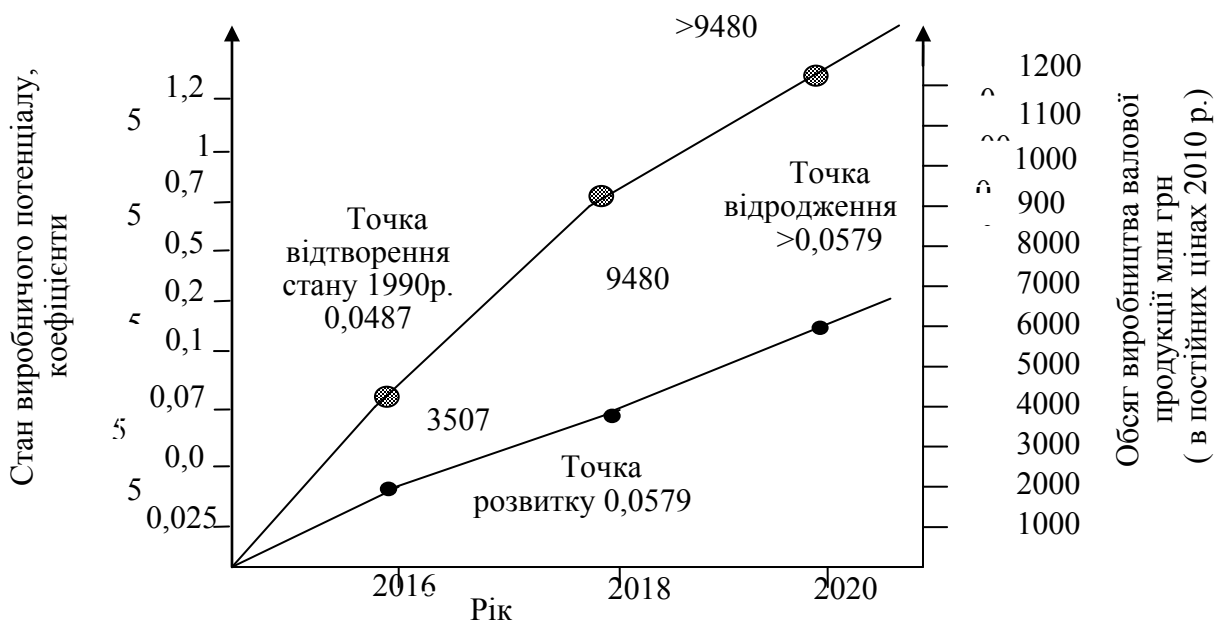

Рис. 4. Прогноз відродження виробничого потенціалу та зростання обсягів валової продукції сільськогосподарських підприємств Житомирської області до 2020 р.

Проведене прогнозування дає змогу припустити, що відтворення відбудеться у 2016 р., при цьому стан виробничого потенціалу становитиме 0,0487, а виробництво валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) досягнute 3507 млн. грн. У 2018 р. спостерігатиметься розвиток та з 2020 р. буде досягнуто відродження виробничого потенціалу за показників стану виробничого потенціалу – 0,0579 та виробництва валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) на 9480 млн. грн. та за перевищення цих показників.

Враховуючи потреби підприємств у постійних прибутках, для ефективного функціонування господарської системи, виникає необхідність розширення складових виробничого потенціалу. За сучасного стану виробничого потенціалу класична сукупність, яка включає ресурси та можливості, що безпосередньо беруть участь у процесі виробництва, не забезпечує потреб підприємства та не спроможна забезпечувати підвищення рентабельності. Враховуючи зазначене, розширення змістовного наповнення стимулюючими компонентами забезпечить послідовність переходу виробничого потенціалу на якісно новий рівень та здійснення прогресивних змін бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств.

Висновок

Відродження виробничого потенціалу слід розглядати як процес створення нового рівня економічного стану виробничого потенціалу, який не відповідає попередньому, з відтворенням минулого позитивного рівня, враховуючи світові тенденції та розвиток науково-технічного прогресу, виходу на новий, значно вищий рівень розвитку. Стратегічним орієнтиром відродження виробничого потенціалу є підвищення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства, що дозволить переукомплектувати виробничий потенціал ресурсоощадними технікою та технологіями, залучити інвестиції у господарську діяльність, підвищуючи ефективність використання виробничого потенціалу та збільшуючи прибутки підприємства.

Основним методом, що дозволив визначити стан виробничого потенціалу та окремо його складових, є використання графоаналітичної моделі «Октаedr виробничого потенціалу», яка включає такі показники, як: інтегральна оцінка стану виробничого потенціалу, пропорційність рівнів його складових та рівень їх просторової наповненості. Величину виробничого потенціалу пропонується визначати із розрахунку необхідності основних видів сільськогосподарської продукції на 1 особу у Житомирській області та в порівнянні об'єму виробничого потенціалу до виробництва сільськогосподарської продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, враховуючи значення еталонного 1990 р. Така методика дає можливість визначити рівень виробничого потенціалу, ефективність його використання, кількість ресурсів, що знаходяться в резервах підприємства, виявити основні проблеми виробничого потенціалу та запропонувати напрями відродження.

Оцінку ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, в основу якої покладено синергетичний

ефект системної взаємодії складових виробничого потенціалу, здійснено за допомогою розрахунків інтегрального показника ефективності використання, що характеризує прибутковість підприємства та динамічність залучення виробничих ресурсів порівняно з середньорайонними значеннями.

Проведений кластерний аналіз дав змогу виявити основних лідерів та аутсайдерів сільськогосподарських підприємств, сприяв спрощенню проведення заходів щодо відродження виробничого потенціалу. Кластеризація сприяє синтезу природного, виробничого, організаційного, управлінського та маркетингового потенціалів, що дозволить активізувати підприємницьку діяльність на відповідній території та стане стратегічним напрямом формування конкурентних переваг сільськогосподарських виробників України.

Важливим стратегічним пріоритетом розвитку і підвищення результативності сільського господарства за сучасних умов є відродження виробничого потенціалу, яке передбачає вибір найбільш економічних, технічних, технологічних, організаційних і соціальних рішень, що в результаті сприятиме збільшенню виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі економічного розвитку сільськогосподарських підприємств відродження виробничого потенціалу стримане, що зумовлено низкою причин, а саме: диспаритетом цін, недосконалою грошово-кредитною та сповільнюванням інноваційно-інвестиційної політики України.

Незадовільний стан виробничого потенціалу усіх досліджуваних сільськогосподарських підприємств та таких, що входять до зони допустимого радіоактивного забруднення, зумовило необхідність виокремлення стратегічних зон відродження виробничого потенціалу, що ґрунтується на виділенні таких підприємств, місцезнаходження яких має значний вплив на процес відродження. Відтак, підприємства зони допустимого радіоактивного забруднення потребують окремих пропозицій щодо відродження їх виробничого потенціалу, з огляду на найнижчі показники інтегральної оцінки стану виробничого потенціалу, оптимальне співвідношення його складових та рівні їх просторової наповненості, вказуючи на вироджений характер стану виробничого потенціалу, який потребує негайного відродження.

Розроблена модель відродження виробничого потенціалу дає можливість визначити його етапи. На основі проведеного дослідження етап відродження виробничого потенціалу реалізується після відтворення та розвитку, які відбудуться у період 2016–2018 рр. Результатом відродження є перевищення стану виробничого потенціалу, який забезпечить підприємству отримання постійних прибутків та досягнення розширеного відтворення.

Зважаючи на нестабільність зовнішнього середовища та враховуючи стримуючі фактори розвитку виробничого потенціалу, проведено прогноз напрямів відродження, який передбачає виконання таких дій: визначення періоду відродження виробничого потенціалу; розрахунок коефіцієнтів зростання та визначення напрямів прогнозування. Упровадження проведеного прогнозування дозволить сільськогосподарським підприємствам самостійно визначати стратегічні орієнтири розвитку підприємства та протистояти негативним факторам впливу зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Бугайчук В. В. Відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / В. В. Бугайчук // Економіка АПК. – 2014. – № 3. – С. 108–113
2. Бугайчук В. В. Перспективи розвитку виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / В. В. Бугайчук // Зб. наук. пр. Таврійського держ. агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 1(21), т. 3. – С. 42–52.
3. Бугайчук В. В. Прогноз відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / В. В. Бугайчук // Зб. наук. пр. Таврійського держ. Агротехнологічного ун-ту (економічні науки). – 2013. – № 3(23), – С. 21–27.
4. Михайлова Л. І. Проблеми формування та використання кадрового потенціалу в сільському господарстві / Л. І. Михайлова, С. Г. Турчіна // Вісн. ХДАУ. Сер. Економіка АПК і природокористування. – 2001. – № 9. – С. 127–130.
5. Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [Електронний ресурс] : проект / [НААН України; ННЦ «Інститут аграрної економіки»]. – К, 2012. – Режим доступу: http://iae.faaf.org.ua/images/iae/strateg_agro_print0.pdf.